

AUTENTIK VIDEO MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI USULLARI: “TED TALKS” VIDEOLARINING INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARI FAOLIYATIDA ILMIY VA PEDAGOGIK AFZALLIKLARI

Muxtarova Nigina
SamDChTI tayanch doktoranti
Samarqand, O‘zbekiston
e-mail: miss.muxtarova999@gmail.com
+998979157550

***Anotatsiya.** Ushbu tezisda autentik video materiallar, xususan, “TED Talks” videolarining ingliz tili o‘qitish jarayonidagi samarali qo‘llanilish usullari va ularning ilmiy-pedagogik afzalliklari tahlil qilinadi. Tadqiqotda autentik materiallarning o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini rivojlantirish, motivatsiyani oshirish va real til muhitini ta‘minlashdagi o‘rni o‘rganiladi. “TED Talks” videolari misolida zamonaviy ta‘limda innovatsion yondashuvlar ko‘rib chiqilib, o‘qituvchilarga amaliy tavsiyalar beriladi. Ish ilmiy adabiyotlar va empirik ma‘lumotlarga asoslanadi.*

***Kalit so‘zlar:** Autentik video materiallar, “TED Talks”, pedagogik afzalliklar, motivatsiya, real til muhiti, o‘qitish usullari, EFL (English as a Foreign Language), innovatsion ta‘lim, nutq ko‘nikmalari.*

Kirish

Zamonaviy ta‘limda ingliz tili o‘qitish jarayonida autentik materiallardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Autentik video materiallar o‘quvchilarga tabiiy til muhitini taqdim etib, tinglab tushunish va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [8]. “TED Talks” videolari esa o‘zining ilmiy mazmuni, turli mavzularni qamrashi va yuqori sifatli nutqi bilan ingliz tili o‘qituvchilari faoliyatida ya‘ni ta‘lim jarayonini sifatli olib borishda alohida o‘rin tutadi [1]. Ushbu tezisning maqsadi “TED Talks” videolarini dars jarayoniga samarali integratsiya qilish usullarini o‘rganish va ularning ilmiy-pedagogik afzalliklarini tahlil qilishdir. Muhtarovanning autentik videolar bo‘yicha tadqiqotlari ushbu ishning nazariy asosini tashkil etadi [11]. Tadqiqot global til o‘qitish tendensiyalari va zamonaviy texnologiyalarning ta‘limdagi o‘rniga asoslanadi.

Asosiy qism

Ingliz tilini o‘qitishda autentik video materiallardan foydalanish zamonaviy metodikalarda eng samarali yondashuvlardan biri sifatida tan olinmoqda. Chunki ular nafaqat o‘quvchilarga lingvistik bilimlarni o‘zlashtirish imkonini beradi, balki tilni tabiiy, real hayotiy kontekstdagi qo‘llanishini ham ko‘rsatadi. Masalan, filmlar,

(7th international scientific and practical conference)

serialar, yangiliklar lavhalari yoki “TED Talks” kabi ma’ruzalar o‘quvchilarga turli nutq uslublarini tinglash, talaffuzdagi xilma-xillikni anglash va madaniy jihatlardan xabardor bo‘lish imkonini beradi [10].

Ayniqsa, “TED Talks” videolari o‘zining o‘ziga xos tuzilishi, ilmiy-ommabop mazmuni va xalqaro auditoriyaga mo‘ljallangani sababli o‘qituvchilar tomonidan keng qo‘llanilmoqda [5]. Bu videolarda ma’ruzachilar o‘z sohasining mutaxassislari bo‘lgani uchun ularning nutqi mantiqan izchil, ravon va tushunarli bo‘ladi. Shu bilan birga, ular turli madaniyatlar, ijtimoiy masalalar va innovatsion g‘oyalarni qamrab olishi sababli talabalarni keng dunyoqarashga yo‘naltiradi.

Tadqiqotchi Muxtarova o‘z ilmiy ishlanmalarida autentik video materiallarning nutq ravonligi va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. U, ayniqsa, EFL (*English as a Foreign Language*) auditoriyalarida bunday materiallardan ko‘proq foydalanishni tavsiya etadi [9]. Chunki autentik videolar talabalarni tayyorlangan o‘quv matnlardan tashqarida haqiqiy nutq oqimini tinglashga o‘rgatadi va ularni amaliy nutqiy faoliyatga tayyorlaydi.

Amaliy qo‘llash usullari:

1. **Oldindan muhokama** – video ko‘rishdan oldin mavzu bo‘yicha savollar berish, kichik suhbat o‘tkazish yoki “brainstorming” qilish talabalarni mazmuni yaxshiroq tushunishga va faol tinglovchi bo‘lishga tayyorlaydi [7]. Masalan, “Bu mavzu haqida nimalarni bilasiz?” yoki “Sizningcha, bu masala nima uchun muhim?” kabi savollar samarali hisoblanadi.
2. **Kalit so‘zlarni aniqlash** – video tomosha qilinayotganda talabalar muhim so‘z, ibora yoki jumalarni yozib olishga undaladi. Bu usul leksik boylikni oshirish bilan birga, diqqatni asosiy mazmunga qaratishga yordam beradi. O‘qituvchi keyinchalik shu so‘zlar asosida mashqlar tashkil qilishi mumkin (masalan, gap tuzish, sinonim topish yoki dialog tuzish) [9].
3. **Munozara va rol o‘yinlari** – videodan keyingi faoliyat sifatida talabalar guruhlarda muhokama o‘tkazishlari yoki video mazmunidan kelib chiqib rol o‘yinlarini tashkil etishlari mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchilarni erkin fikr bildirishga, o‘z qarashlarini asoslab gapirishga o‘rgatadi va kommunikativ ko‘nikmalarni kuchaytiradi [11].
4. **Kreativ topshiriqlar** – talabalar videodan keyin qisqa taqdimot qilish, esse yozish, intervyu tayyorlash yoki blog yozuvini yaratish kabi ijodiy mashg‘ulotlar bajarishi mumkin. Bu usul nafaqat til ko‘nikmalarini, balki tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni ham rivojlantiradi.
5. **Subtitrlar bilan ishlash** – videoni avval subtitrlar bilan, keyin esa subtirlarsiz ko‘rish o‘quvchilarning tinglab tushunish qobiliyatini bosqichma-bosqich rivojlantiradi. Bu ayniqsa talaffuzdagi farqlarni tushunishda va yangi so‘zlarni eslab qolishda muhim rol o‘ynaydi.

(7th international scientific and practical conference)

Shunday qilib, autentik videolarni turli metodik usullar bilan uyg'unlashtirish talabalarni nafaqat lingvistik, balki madaniy jihatdan ham tayyorlaydi. Ular o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, nutqiy faoliyatga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytiradi hamda chet tilini o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi [4].

“TED Talks” videolarining ilmiy va pedagogik afzalliklari

Ilmiy afzalliklar

Ingliz tili ta'limida “TED Talks” videolaridan foydalanishning ilmiy ahamiyati shundaki, ular o'quvchilarga turli mavzularda ilmiy-ommabop nutqlarni tinglash imkonini beradi. Bu esa, bir tomondan, o'quvchilarning lug'at boyligini kengaytirsa, ikkinchi tomondan, ularning tinglab tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydi [1]. “TED Talks” ma'ruzalarida qo'llaniladigan terminlar, zamonaviy iboralar va mavzuga oid ilmiy leksika talabalar uchun boy lingvistik resurs vazifasini bajaradi.

Bundan tashqari, ushbu videolar turli aksentlar, talaffuz variantlari va nutq uslublarini taqdim etadi. Bu holat o'quvchilarga xalqaro til muhitida o'zini erkin his qilish imkonini beradi va ularni globallashtirish sharoitida samarali kommunikatsiya qilishga tayyorlaydi [5]. Shu bilan birga, aksentlar xilma-xilligi til o'rganuvchilarda eshituv sezgirlikni kuchaytiradi, ularni turli fonetik sharoitlarda gapiruvchi shaxslarni tushunishga o'rgatadi.

Muxtarovanning tadqiqotlarida autentik video materiallarning nutq ravonligiga ta'siri alohida o'rganilgan. U olib borgan amaliy tajribalarda “TED Talks” videolarini muntazam qo'llash o'quvchilarning nutq tezligi, aniqligi va talaffuzdagi ishonchliligini oshirishi empirik ravishda tasdiqlangan [11]. Demak, ushbu videolar nafaqat bilim beruvchi, balki nutqiy kompetensiyani rivojlantiruvchi kuchli metodik vosita sifatida qaralishi mumkin.

Pedagogik afzalliklar

Pedagogik nuqtai nazardan, “TED Talks” videolari ta'lim jarayonini interaktiv, qiziqarli va samarali qiladi. An'anaviy o'qitish usullaridan farqli o'laroq, autentik videolar o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradi, ularda mavzuga nisbatan shaxsiy qiziqish uyg'otadi va mustaqil fikrlashga undaydi [2].

Videolar orqali tashkil etilgan munozaralar, loyiha ishlari va guruhli faoliyat o'quvchilarda nafaqat til kompetensiyasini, balki ijtimoiy hamkorlik, jamoada ishlash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa ta'lim jarayonini faqat lingvistik emas, balki shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishga yo'naltirilgan kompleks jarayonga aylantiradi.

Shuningdek, “TED Talks” videolarini darsning turli bosqichlariga integratsiya qilish mumkin. Masalan, kirish qismida mavzuga motivatsiya berish uchun, asosiy qismida tinglab tushunish va lug'at boyligini rivojlantirish uchun, yakuniy qismida esa bahs-munozara va ijodiy topshiriqlar uchun foydalanish mumkin [6]. Shu jihatdan,

(7th international scientific and practical conference)

ushbu materiallar o'qituvchiga individual yondashuv imkonini beradi: o'quvchilarning til darajasiga mos videolar tanlab olinadi va vazifalar ham moslashtiriladi.

Empirik tadqiqotlar natijasida autentik videolardan foydalanish dars samaradorligini 20–30 foizga oshirishi aniqlangan [4]. Bu ko'rsatkichning o'zi ham videomateriallarning pedagogik qiymatini yaqqol namoyish etadi.

Videolarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilar subtitrlar, maxsus topshiriqlar va baholash rubrikalaridan foydalanishi tavsiya qilinadi [9]. Subtitrlar o'quvchilarning lug'at va talaffuzni o'zlashtirishini osonlashtiradi, vazifalar esa bilimlarni mustahkamlaydi. Rubrikalardan foydalanish esa baholash jarayonini aniq, shaffof va ob'ektiv qiladi.

Taklif va tavsiyalar

Ingliz tili o'qituvchilari uchun quyidagi metodik tavsiyalar muhim hisoblanadi:

1. "TED Talks" videolarini muntazam dars rejalariga kiritish, ularni o'quvchilarning til darajasiga mos tanlash va moslashtirish [3].
2. Videolarni munozara, loyiha ishlari va ijodiy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirib, o'quvchilarning faolligini oshirish [2].
3. Onlayn platformalar va virtual ta'lim vositalari orqali talabalarni mustaqil tinglash va tahlil faoliyatiga jalb etish, keyinchalik ularning fikr-mulohazalarini sinf muhokamasida baholash [10].
4. Videolardan foydalanishda baholash rubrikalarini ishlab chiqish, bunda tinglab tushunish, lug'at qo'llash, talaffuz va ravonlik alohida mezonlar sifatida qo'shilishi lozim [9].
5. O'quvchilarda faqat lingvistik bilimlarni emas, balki kommunikativ, ijtimoiy va madaniy kompetensiyalarni ham rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlarni tanlash.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, "TED Talks" kabi autentik video materiallar ingliz tili o'qitishda nafaqat qo'shimcha resurs sifatida, balki ilmiy va pedagogik jihatdan samarali metodik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ular ta'lim jarayonini zamonaviy, interaktiv va qiziqarli qilish bilan birga, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi va global til muhitiga moslashuvini osonlashtiradi [1].

Bunday yondashuv o'quvchilarga tilni nafaqat grammatik qoidalarga asoslanib, balki real hayotiy kontekstda o'rganish imkonini beradi. Videolardan foydalanish jarayonida tinglab tushunish, talaffuz, ravonlik, lug'at boyligini oshirish va nutqiy madaniyatni rivojlantirish kabi asosiy til ko'nikmalari kompleks tarzda shakllanadi. Shu jihatdan, "TED Talks" videolari an'anaviy dars usullariga yangicha yondashuv olib kirib, o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Mazkur metodik yondashuvning yana bir muhim jihati shundaki, u kelajakda nafaqat ingliz tili, balki boshqa tillarni o'qitishda ham tatbiq etilishi mumkin. Masalan, ispan, nemis, fransuz yoki boshqa chet tillarini o'qitishda ham turli konferensiya videolari, intervyular va autentik chiqishlardan foydalanish samarali natijalar beradi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada universallashtiradi va global kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini yaratadi.

Shuningdek, olib borilgan tadqiqot natijalari amaliy ahamiyatga ega bo'lib, u o'qituvchilarga metodik ko'rsatma bo'lib xizmat qiladi. Video materiallarni to'g'ri tanlash, ularni dars jarayoniga integratsiya qilish va baholash rubrikalaridan foydalanish bo'yicha tavsiyalar ta'lim samaradorligini oshiradi. Shu tariqa, tadqiqot chet tili ta'limi metodikasini takomillashtirishga hissa qo'shadi, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida yangi imkoniyatlar ochadi va o'quvchilarni global raqobatbardosh kadrlar sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yhati

1. Richards, J. C. (2015). *Key Issues in Language Teaching*. Cambridge University Press.
2. Brown, H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching* (6th ed.). Pearson Education.
3. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
4. Nation, I. S. P., & Macalister, J. (2010). *Language Curriculum Design*. Routledge.
5. Krashen, S. (2009). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.
6. Dörnyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
7. Scrivener, J. (2011). *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching* (3rd ed.). Macmillan Education.
8. Gilmore, A. (2007). *Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning*. *Language Teaching*, 40(2), 97-118.
9. Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.
10. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
11. Muhtarova, N. T. (2024). *Authentic Video Materials as a Means of Speech Fluency Development in EFL Class*. Jainkwell Publishing.
12. Muhtarova, N. T. (2024). *Harnessing the Power of Authentic Video Materials in English Language Teaching*. Ilmiy anjumanlar.